

Pri nas imamo stranke. Vsaka stranka ima svoj leposlovni list in vsak leposlovni list svoje sotrudnike. Kako ljudje pojmujejo to, kaže odlomek pisma: »Stranka V. L. S., ki ima v programu tudi versko misel, krščanstvo, pridobiva simpatije v Erceg-Bosni, v Slavoniji, v Medjimurju itd. Ali ne bi bilo lepo, ako bi »Dom in Svet« kot glasilo vseh tistih, ki »doživljajo in občutijo moč in ustvarjajočo silo vere«, prodiral povsod in dokazal, da toliko oklevetani in osovraženi slovenski »klerikalci« vendar niso sami mračnjaki, banavzi najnižje vrste, ampak uspešno tekmujejo v večnojasnem kraljestvu lepote z vsemi drugimi.« Dobro je! K temu morem pristaviti samo še eno piko.

Naši leposlovni listi imajo miljejnost — pravi dr. Pregelj, da prihajam k drugi točki. Ti miljejnosti so se pesniki več ali manj nekako prilagodili. Nekateri — žalibog! Vendar pa je primera o Ivanu Cankarju slaba zato, ker čisto gotovo ni resnična. Res je pisal na različne strani drugače. Treba pa je pomisliti, da se je to vršilo v zelo različnih dobah njegovega pisateljevanja. Kaj prinese lahko že eno samo leto! Ta pojav je pripisovati na rovaš njegovega razvoja, novih notranjih doživetij in poti k zrelosti; ta pojav nosi v sebi znak pravega umetnika, večno nemirnega in mladega. To je prišlo od znotraj na ven, on sam je vplival na miljejnost listov, prilagoditi se mu je moralo občinstvo, in ne on njemu. V »Zvonu« je parkrat menjal smer — torej v enem in istem listu. Ali se je tedaj prilagodil uredniku? Miljejnost lista more biti odvisna samo od njegovih sotrudnikov in se čisto gotovo menja, če že moremo govoriti o kakih miljejnosti revije, kjer sodeluje več umetnikov, če to niso epigoni. Vprašanje se razpreda na široko, in težko ga je rešiti z eno potezo.

Za ljudi, ki ne razumejo vsega tega in ki že vnaprej obsojajo vse, česar ne razumejo, je ekspresijonizem strahilo, ki razliva žolč in vzbuja ogorčenje. Vsaka beseda jih nemilo dirne, vsaka primera je gorostasna. Grozno jim je, ko slišijo barve zvižgati in je izmerjena dalja ne več s kilometri, ampak s hrepenenji. Vsak nezmisel, kaos najbolj nasprotujočih si učinkov, zgnetenih za silo v celoto od ljudi, ki se hočejo rešiti vsaj za hip in hlatajo po afektu, je ekspresijonizem. Kaj pa, če je to nekaj notranjega, zlat otrok bodočnosti, ki so ga krstili s tem čudnim imenom? Ali nista vsebina in izraz tako tesno združena med seboj, da se mora z vsako porojeno misljo roditi tudi nova oblika, ki jo nujno hoče vsebina? Ekspresijonizem je posebno izražanje novega doživetja v naših dušah, ki zahteva novih, sebi primernih izrazov in oblik. Kdor ni občutil teh novih doživetij, ne more razumeti umetnosti, ki jih oznanja; in s stališča, da $2 \times 2 = 5$ ni prav, je čisto pametno, da dotičnik tako umetnost že vnaprej odklanja. Samo molče naj bi storil to, da se ne bi blamiral pred — bodočnostjo.

Najzanimivejše pa je to: Papirja, ki bi se ločil v svetovne nazore, še nimamo, pesniška oblika pa se je že prebudila in snuje dve stranki. Prva stranka je tradicija oblike v »Zvonu«, druga pa je artistična, moderna v »Dom in Svetu«. Značilno pa je — prosim, to

so raziskovalci udejevali — da je »Zvonova« tradicija oblike bolj katoliška, ko artistika »Dominsvetovcev«. In vendar: »mi, ki vsaj nekako slutimo višino katoliške estetike, smo si oblekli obleko dneva, mode, besede kozmopolitičnega okusa, senzacije« in nismo ogrnili spodobne halje tistih, ki štejejo stopice in verze. Prešeren, ti si bil katoliški umetnik: Otokar Březina, tvoj greh ti ne bo odpuščen! Mi pa se moramo iznebiti nekatoliške oblike in vseh »izmov«, zakaj »zdrave, močne katoliške umetnosti bo Slovencem treba«, ko da zavisi moč umetnosti od oblike in ne od velikih osebnosti, ki vsebujejo misel in obliko že v sebi in si je ne dajo predpisovati. To storé samo tisti, ki se vdajajo miljejnosti ter imajo poleg tega »namene«, ki jim pa ne morejo nadomestiti genijalnosti.

»Bogvari, da bi celo koketirali za pohvalo in priznanje komilitonov drugega svetovnega nazora«. Pisatelj tega stavka ni hotel žaliti, a je vendar-le žalil vse. Takih opominov in groženj smo vajeni iz političnega življenja. Odločno pa bi se protivil jaz in z menoj vsi, ki jim je umetnost na srcu in z njo ne koketirajo samo, proti zastrupljanju leposlovnega delovanja iz političnih nagibov in zoper presojevanje leposlovnih del po šabloni glasovnice. Če je kaj nemorala, je to nemorala, ki so jo povzročali vsakokrat ljudje, ki imajo »namene« in »nazore«. Velik, resničen umetnik mora biti nujno priznan kjerkoli in kadarkoli, brez koketiranja; vsaka na osebнем prijateljstvu sloneča pohvala ali na osebнем ali političnem sovraštvu zgrajena graja pa izgine ko dim. Stavek se glasi tako, ko da bi kdokoketiral, in meji na ponižujoče in žaljivo natolcevanje; poudarjeni bogvari nas spominja na smrtni greh.

France Bevk.

Jadransko morje in italijanski pesniki. Italijani se sklicujejo v svojem vsehlepšem imperializmu na svoje pesnike, češ: od nekdanj so italijanski pesniki trdili, da je vzhodna obal Jadranskega morja italijanska. Je li to res? Poglejmo v Danteja (u. 1321) in Ariosta (u. 1533)!

Ko Danteja v XXX. spevu Vic Beatrice, ravnokar stopivši z neba doli, ostro kara zaradi zablod življenja, je najprej kar trd od groze; ko pa začuje sočutno petje angelov, se v solzah raztaja. Takole sam pripoveduje (XXX 85—93):

v. 85 Kakor se sneg kopiči na žive veje
in zmrzne na Italije hrbtenici (t. j. na Apeninih),
če slovenska burja brije in ga strjuje —

(Si come neve tra le vive travi
per lo dosso d' Italia si congela,
soffiata e stretta dalli venti Schiavi —)

v. 88 potem pa se raztaja in razleze,
če le malo dahne vanj dežela, ki sence nima (t. j.
Afrika) itd.

Komentarji pristavljajo k verzu 87 in besedi schiavi čisto lakonično: di Schiavonia, po naše torej: burja se slovanske, slavske ali slovenske zemlje.

Po pravici pravi hrvatska »Omladina«, l. 1919, str. 213, odkoder smo posneli to dejstvo: »Italijanom je

vsak Dantejev stih svet; tega stiha pa, kjer Dante očitno pripozna, da je onkraj Jadranskega morja slovenski, slavski svet, se nočejo spomniti.«

In Ariosto? V IV. spevu svojega Besnega Rolanda (Orlando furioso) potuje junakinja Bradamante po južni Franciji ter pride (kitica 11) na gorovje Pirenejev, odkoder zagleda, proti zapadu idoč, obalo Španije in Francije, prav kakor vidi človek z vrha Apeninov i s l a v s k o (slovensko) i tirensko morje:

Di monte in monte e d' uno in altro bosco
Giunsero ove l' altezza di Pirene
Può dimostrar (se non è l' aer fosco)
E Francia e Spagna, e due diverse arene;
Come Apenin scopre il mar Schiavo e il Tosco
Dal giogo onde a Camaldoli si viene...

Za Ariosta je bilo torej današnje Jadransko morje slovansko, ne pa — italijansko; za »mare latino«, »mare italiano«, »mare nostro« ga je naredil šele največji frazér italijanskega slovstva — žid G. d' Annunzio.

Mazzini in slovansko Primorje. Toliko slavljani italijanski rodoljub Giuseppe Mazzini (1805—1875) pravi v svojem spisu »Doveri dell' uomo« (Dolžnosti človekove) v poglavju: »Dolžnosti do domovine« to-le:

»A voi, uomini nati in Italia, Dio assegnava, quasi prediligendovi, una Patria meglio definita d' Europa. In altre terre segnate con limiti più incerti o interrotti, possono insorgere questioni che il voto pacifico di tutti scioglierà un giorno, ma che hanno costato e costeranno forse ancora lagrime e sangue: sulla vostra no. Dio v' ha steso intorno linee di confini sublimi innegabili; da un lato i più alti monti d' Europa, l' Alpi; dall' altro il Mare, l' immenso Mare. Aprite un compasso: collocate una punta al Nord dell' Italia, su Parma; appuntate l' altra agli sbocchi del Varo e segnate con essa, nella direzione delle Alpi, un semicerchio: quella punta, che andrà, compito il semicerchio, a cadere sugli sbocchi dell' Isonzo, avrà segnato la frontiera, che Dio vi dava. Sino a quella frontiera si parla, s' intende la vostra lingua: oltre quella non avete diritti.«

T. j. v slovenskem prevodu: »Vam, Italijanom, je odkazal Bog, kakor da vas ljubi bolj od drugih, domovino, ki ima v vsej Evropi najboljše naravne meje. V drugih deželah z manj določnimi ali bolj pretrganimi mejami morejo nastati prepiri, ki jih bo sicer nekoč razrešilo mirovno sodišče vseh, a so doslej stali in bodo še stali krvave solzé: zbog vaše zemlje teh preprirov ne bo. Bog je potegnil okoli vaše zemlje mejne črte, vzvišene nad vsak dvom; na eni strani Alpe, najvišje gorovje Evrope; na drugi strani morje, neizmerno morje. Odprite šestilo: zapičite en krak na sever Italije, v Parmo; drugi krak pa v ustje rečice Varo in zaznamujte v smeri proti Alpam polukrog: tista konica, ki bo, dovršivši polukrog, zadela ob ustje Soče, bo označila mejo, ki vam jo je dal Bog. Do tiste meje se govori in razume vaš jezik; onkraj nimate pravice.«

Današnji Italijani imajo za to svarilo svojega narodnega apostola gluha ušesa. (Po »Omladini«.)

Italijanski pesnik G. Giusti (1809—1850) o bratstvu bivše Avstrije. Giusti je bil za Dantejem največji zastopnik politične satire v italijanskem slovstvu; bil

je ljubljene mladine. V svojih pesmih je zahteval neodvisnost Italije od tujega gospostva, navduševal se je pa tudi za bratstvo vseh narodov sveta. Skoro ob istem času, ko je pri nas Prešeren zapel v svoji Zdravljici (l. 1844):

»Živé naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat' dan...«

je Giusti zložil eno svojih najlepših pesmi: Sant' Ambrogio (t. j. V cerkvi sv. Ambroža v Milanu). Bilo je l. 1846. Pesnik pripoveduje:

(Kitica 3.):

Vstopil sem. V cerkvi sem videl vse polno vojakov,
tistih vojakov gori od severa,
Čehov in Hrvatov (Boemi e Croati),
postavljenih v naš vinograd, opravljat službo kolov:
in res so stali kakor koli,
kot so navajeni stati pred generali,
s svojimi sršečimi brki in strašnimi gobci,
stali so pred Bogom ravni ko sveča.

(Kitica 4.):

Obstal sem zadaj; zakaj občutil sem,
prišedši iznenada med tisto ljudstvo,
kaj bi tajil! — neki gnus...
Dušilo me je, smrdelo mi je;
lojéve so se mi zdele
v tisti lepi hiši Gospodovi
celó sveče vélikega oltarja.

(Kitica 5.):

A tedaj, ko se je svečenik pripravljaj,
da posveti mistično jed,
mi je nenadoma tam od oltarja
udaril na uho sladek glas vojaške godbe.
Iz vojaških trobent so prihajali glasovi
kakor glasovi vzdihujočih v hudi bridkosti,
kakor glasovi njih, ki se spominjajo izgubljene sreče.

(Kitica 6.):

Bila je neka skladba Verdijeva...
tista: »O Signor, dal tetto natio« (Gospod, daleč proč od strehe
ki je že toliko prsi pretresla in navdušila. [rodne),
Tedaj sem začel postajati drug človek:
in kakor da so ti tuji možje
ljudje iz mojega ljudstva,
sem se nehoté približal njih četi.

(Kitica 7.):

Kdo naj mi zameri? Skladba je lepa,
in potem je tudi naša, in igrali so jo, kakor treba;
z umetnostjo in z razumom,
ki služi umetnosti, se predsodki izganjajo.
Ko pa je godba potihnila,
se mi je polagoma vračala prejšnja odpornost.
Kar naenkrat pa je...
iz tistih surovih ust

(Kitica 8.):

priplula skozi sveti zrak na lahnih perotih
nemška pesem (un cantico tedesco) k Bogu;
bilá je molitev, a meni se je zdela kakor izdihovanje,
glasovi resni, mili, veličastni,